

ЎЗБЕКИСТОН ИСТИҚБОЛИДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИНГ ЎРНИ

Сидиков Хамид Тошмуродович

Қарши давлат техника университети “Инновацион иқтисодиёт” кафедраси
ассистенти
+99888-317-09-70

Аннотация. Мазкур мақолада бугунги куннинг энг долзарб мавзуси рақамли иқтисодиёт ҳақида сўз олиб борилган. Шунингдек, рақамли иқтисодиётнинг белгилари, кўрсаткичлари ва унинг баҳоланиши ҳамда ЯИМдаги улуши давлатлар мисолида келтирилган. Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётнинг ривожланиши истиқболлари баён этилган.

Аннотация. Данной статье рассказывается о цифровой экономике, которая сегодня является самой актуальной темой. Также на примере стран представлены признаки, показатели и их оценка цифровой экономики, а также ее доля в ВВП. Перспективы развития цифровой экономики в Узбекистане.

Annotation. This article is about the digital economy, which is the most hot topic today. The signs, indicators and assessment of the digital economy, as well as its share in GDP are also cited. The prospects for the development of the digital economy in Uzbekistan.

Таянч иборалар. ахборот технологиялари, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари, ахборотлашган жамият, иқтисодиёт, рақамли иқтисодиёт, ялпи ички маҳсулот, улуш, интернет, атама, электрон базалар.

Ключевые слова. информационные технологии, современные информационно-коммуникационные технологии, информационное общество, экономика, цифровая экономика, валовой внутренний продукт, доля, интернет, терминология, электронные базы данных.

Keywords. information technology, modern information and communication technologies, information society, economics, digital economy, electronics, gross domestic product, share, internet, terminology, electronic databases.

Кириш. Маълумки, рақамли иқтисодиёт ҳозирги мавжуд соҳаларнинг ярмидан кўпроғида бекиёс ўзгаришлар келтириб чиқариши таъкидланмоқда. Жумладан, Жаҳон банки экспертлари фикрича, тезкор интернетдан фойдаланувчилар сонининг 10 фоизга кўпайиши миллий иқтисодиётлар ялпи ҳажмини ҳар йили ўртача 0,4-1,4

фоизга ошириш имконини беради. Дунёда рақамли иқтисодиёт ўсишининг суръатлари йилига деярли 20 фоизни ташкил этмоқда. Тараққий этган давлатларда рақамли иқтисодиётнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 7 фоизга етган. Улар ҳозирнинг ўзида рақамли иқтисодиётнинг жорий қилинишидан жуда катта наф кўришмоқда. Хусусан, Америка Қўшма Штатлари йилига 400 миллиард АҚШ долларида кўпроқ рақамли хизматларни экспорт қилмоқда. Мазкур давлат ялпи ички маҳсулотининг 5 фоизидан кўпроғи бевосита интернет ва ахборот-телекоммуникация технологиялари билан боғлиқ соҳаларга тўғри келади. 2025 йилгача АҚШ саноатни рақамлаштиришдан қўшимча 20 трлн. доллар даромад олиши кутилмоқда. Бундай иқтисодий самарадорлик, айниқса истеъмол товарлари ишлаб чиқариш (10,3 трлн. доллар), автомобил саноати (3,8 трлн. доллар) ва логистикада (3,9 трлн. доллар) юқори бўлиши таъкидланмоқда.[3]

Турли тадқиқотлар натижалари бўйича рақамли иқтисодиётнинг дунё иқтисодиётидаги салмоғи 4,5 фоиздан 15,5 фоизгачани ташкил этади. Жаҳон ахборот-коммуникация технологиялари секторида яратилаётган қўшилган қийматнинг деярли 40 фоизи ва блокчейн технологиялари билан боғлиқ патентларнинг 75 фоизи Америка Қўшма Штатлари ва Хитой Халқ Республикаси ҳиссасига тўғри келади.

Тадқиқот методлари. Ўзбекистонда рақамли иқтисодиётнинг ривожланиши, иқтисодиёт тармоқларида фойдаланиш имкониятлари иқтисодий таҳлил, таққослаш, гуруҳлаш усуллари ёрдамида ўрганиш орқали республикада рақамли иқтисодиётнинг минтақавий хусусиятлари аниқланади. Ушбу жараёнда эришилган натижаларни хориж тажрибалари билан таққослаш, истиқболда рақамли иқтисодиётни ривожлантириш имкониятларини кенгайтиришга қаратилган йўللارни танлашдан иборатдир.

Адабиётлар шарҳи. Тарихга назар ташлайдиган бўлсак, XXI асрнинг 90 йилларида америкалик дастурчи Николас Негропonte “Рақамли иқтисодиёт” атамасини амалиётга киритди. Ҳозирги кунда бу атамани бутун дунёдаги сиёсатчилар, иқтисодчилар, журналистлар, тадбиркорлар томонидан - деярли барча қўлламоқда. Бу борада, биринчи бўлиб 2016 йилда Бутунжаҳон банки дунёдаги рақамли иқтисодиётнинг аҳволи ҳақида илк марта маъруза эълон қилди. Рақамли иқтисодиёт инсонларнинг турмуш даражасини сезиларли даражада оширади, бу унинг асосий фойдасидир.

Маҳаллий иқтисодчи олимларимиз томонидан рақамли иқтисодиёт терминига таъриф берилган бўлиб, жумладан, академик С.С.Ғуломовнинг фикрича “Рақамли бизнес бу - жисмоний ва рақамли дунёларни бирлаштирадиган янги бизнес-моделлар пайдо бўлишидир”.[4]

Натижалар ва таҳлиллар. Рақамли иқтисодиёт – бу иқтисодий, ижтимоий ва маданий алоқаларни рақамли технологияларни қўллаш асосида амалга ошириш тизимидир. Баъзида у интернет иқтисодиёти, янги иқтисодиёт ёки веб-иқтисодиёт деган терминлар билан ҳам ифодаланади.

1995 йилда америкалик дастурчи Николас Негропonte “рақамли иқтисодиёт” терминини амалиётга киритди. Ҳозирда бу истилоҳни бутун дунёдаги сиёсатчилар, иқтисодчилар, журналистлар, тадбиркорлар – деярли барча қўлламоқда. 2016 йилда Бутунжаҳон банки дунёдаги рақамли иқтисодиётнинг аҳволи ҳақида илк марта “Рақамли дивидендлар” мавзусида маъруза эълон қилди

Рақамлаштиришнинг аҳамияти ва таъсирини қанчалик ортиб бораётганлигини баҳолаш учун сўнгги ўн йилликдаги бир нечта йирик технологик компаниялар ва рақамли платформаларнинг жаҳон бозоридаги капиталларининг улушини кўриш кифоя. Хусусан, БМТнинг савдо ва ривожланиш конференцияси маълумотларида қайд этилганидек, бу кўрсаткич 2009 йилда 16 фоизни ташкил этган бўлса, 2018 йилнинг охирига келиб 56 фоизга етган.

2018 йил 18 декабрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси давлат бошқарувига рақамли иқтисодиёт, электрон ҳукумат ҳамда ахборот тизимларини жорий этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги №5598-сонли Фармони эълон қилинди. [2] Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш, “Электрон ҳукумат” тизимининг жорий этилишини таъминлаш, аҳоли, бизнес ва давлат ўртасида самарали ўзаро ҳамкорликни йўлга қўйиш учун қўшимча шарт-шароит яратиш мақсадида, шунингдек, 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясига мувофиқ Фармонда электрон ҳукуматнинг давлат, аҳоли ва бизнеснинг самарали ҳамкорлигини, шунингдек, жаҳоннинг рақамли маконига интеграциялашувини таъминлаш бўйича ягона миллий тизим сифатидаги мақсадли аҳамиятини белгилаш кўзда тутилган. Лойиҳалар бўйича ягона миллий дистрибьюторни ташкил этиш орқали яхлит жараён (ишлаб чиқиш, лойиҳалаштириш, келишиш, товарлар, ишлар, хизматлар харид қилиш, шунингдек, уларни фойдаланишга топширишнинг ягона тизими) барпо этилади. Натижада мамлакатимизда давлат хизматлари кўрсатиш тизими изчиллик билан такомиллашиб боради, инвестиция иқлими ва ишчанлик муҳити яхшиланади.

2018 йил 18 декабрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси давлат бошқарувига рақамли иқтисодиёт, электрон ҳукумат ҳамда ахборот тизимларини жорий этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги №5598-сонли Фармони эълон қилинди. [2] Рақамли иқтисодиётни ривожлантириш,

“Электрон ҳукумат” тизимининг жорий этилишини таъминлаш, аҳоли, бизнес ва давлат ўртасида самарали ўзаро ҳамкорликни йўлга қўйиш учун қўшимча шарт-шароит яратиш мақсадида, шунингдек, 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясига мувофиқ Фармонда электрон ҳукуматнинг давлат, аҳоли ва бизнеснинг самарали ҳамкорлигини, шунингдек, жаҳоннинг рақамли маконига интеграциялашувини таъминлаш бўйича ягона миллий тизим сифатидаги мақсадли аҳамиятини белгилаш кўзда тутилган. Лойиҳалар бўйича ягона миллий дистрибьюторни ташкил этиш орқали яхлит жараён (ишлаб чиқиш, лойиҳалаштириш, келишиш, товарлар, ишлар, хизматлар харид қилиш, шунингдек, уларни фойдаланишга топширишнинг ягона тизими) барпо этилади. Натижада мамлакатимизда давлат хизматлари кўрсатиш тизими изчиллик билан такомиллашиб боради, инвестиция иқлими ва ишчанлик муҳити яхшиланади.

Хусусан, электрон ҳукумат тизимини такомиллаштириш, дастурий маҳсулотлар ва ахборот технологияларининг маҳаллий бозорини янада ривожлантириш, республиканинг барча ҳудудларида ИТ-паркларни ташкил этиш, шунингдек, соҳани малакали кадрлар билан таъминлашни кўзда тутувчи 220 дан ортиқ устувор лойиҳаларни амалга ошириш бошланган. Бундан ташқари, 40 дан ортиқ ахборот тизимлари билан интеграциялашган геопортални ишга тушириш, жамоат транспорти ва коммунал инфратузилмани бошқаришнинг ахборот тизимини яратиш, ижтимоий соҳани рақамлаштириш ва кейинчалик ушбу тажрибани бошқа ҳудудларда жорий қилишни назарда тутувчи “Рақамли Тошкент” комплекс дастури амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 5 октябрдаги “Рақамли Ўзбекистон - 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чоратадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6079-сонли Фармони билан тасдиқланган “Рақамли Ўзбекистон-2030” стратегияси Ўзбекистон Республикасининг рақамли иктисодиёт ва электрон ҳукуматни ривожлантиришнинг стратегик мақсадлари, устувор йўналишлари ҳамда ўрта ва узоқ муддатли истиқболли вазифаларини белгилайди, шунингдек, БМТнинг Барқарор ривожланиш мақсадлари ва Электрон ҳукуматни ривожлантириш рейтингда белгиланган устувор вазифалардан келиб чиқиб, рақамли технологияларни янада кенг жорий этиш учун асос бўлиб хизмат қилади.[1] “Рақамли Ўзбекистон-2030” стратегиясида рақамли ривожланишнинг стратегик мақсадлари ва устувор йўналишлари сифатида рақамли инфратузилмани, Электрон ҳукуматни, рақамли иктисодиётни, рақамли технологиялар миллий бозорини ва ахборот

технологиялари соҳасида таълим бериш ва малака оширишнинг устувор йўналишлари белгилаб берилди.

ХУЛОСА. Мамлакатимизда илм-фанни янада равнақ топтириш, ёшларимизни чуқур билим, юксак маънавият ва маданият эгаси этиб тарбиялаш, рақобатбардош иқтисодийётни шакллантириш борасида бошлаган ишларимизни жадал давом эттириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга йўллаган Мурожаатномасида 2020 йилга “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодийётни ривожлантириш йили” деб ном бериш таклифи илгари сурилиши том маънода Ўзбекистон ҳаётида глобал тараққиётга ҳамоҳанг равишда тарихий бурилиш даври бошланганини тасдиқлади. Шунингдек, мамлакатимиз президенти томонидан рақамли иқтисодийётни кенг жорий этиш учун олиб борилаётган ислохотлар юртимизни равнақи, иқтисодийтимизни ва аҳоли турмуш даражасини янада яхшилаш қаратилган бўлиб, Иқтисодийёт, Молия, Ахборот технологиялари, Адлия вазирликлари ва бошқа қатор давлат тузилмалари рақамли иқтисодийётни ривожлантириш учун ўзига хос масъулият ва вазифаларни бажаришлари ҳам Ўзбекистонда рақамли иқтисодийётнинг ривожланишига хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 5 октябрдаги ““Рақамли Ўзбекистон - 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-6079-сонли Фармони // www.lex.uz
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 18 декабрдаги “Ўзбекистон Республикаси давлат бошқарувига рақамли иқтисодийёт, электрон ҳукумат ҳамда ахборот тизимларини жорий этиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги №5598-сонли Фармони // www.lex.uz
3. Клаус Шваб. Четвертая промышленная революция. – М., Эксмо. 2016. С.30
4. Гулямов С.С. ва бошқалар. Рақамли иқтисодийётда блокчейн технологиялари. - Т.: “Иқтисод-Молия”, 2019 й
5. “Рақамли Ўзбекистон - 2030” стратегияси // www.lex.uz